

Групова психотерапія і психокорекція у формі психологічних тренінгів як методологічна база навчання іноземним мовам

Автор висвітлює нові методи навчання. Розглядаються психологічні тренінги як методологічна база навчання іноземним мовам. Відзначається роль тренінгів у навчанні іноземним мовам.

Ключові слова: методи навчання, тренінг, методологічна база, іноземна мова.

Автор освещает новые методы обучения. Рассматриваются психологические тренинги как методологическая база обучения иностранным языкам. Отмечается роль тренингов в обучении иностранным языкам.

Ключевые слова: методы обучения, тренинг, методологическая база, иностранный язык.

Постановка проблеми. Освіта є вирішальним фактором розвитку України в інформаційному суспільстві, а також у формуванні відповідної моделі конкретно-історичної особистості – громадянина України, здійснюючи свою діяльність у соціальному просторі та його складовій – освітній. Тому на сучасному етапі державного будівництва в Україні особливо актуальною та нагальною стає освіта.

Всебічне вивчення сучасних теоретичних і практичних досліджень проблеми мовленнєвої підготовки майбутніх спеціалістів показує, що ці питання не достатньо розроблені. Потреба опрацювання і поширення результатів даних досліджень у навчальному процесі вищої освіти є актуальною.

Метою даної статті є обґрунтування групової психотерапії і психокорекції у формі психологічних тренінгів як методологічної бази навчання іноземним мовам.

Виклад основних результатів дослідження. Розуміння механізмів занурення і згортання дало можливість психологам розробляти нові методи навчання” [1, с. 20]. Пропонована нами система навчання іншомовного мовлення повною мірою спирається саме на ці механізми. Враховуючи також закони нейропсихології, наша

навчальна система орієнтується як на образне, так і на логічне введення інформації, коли, згідно з природою людини, цілісний, але образний і емпіричний погляд на конкретну систему мови (і випробування її на практиці) передує її абстрактно-логічному осмисленню, а потім знову синтезується в єдність вже на новому рівні узагальнення.

Подача матеріалу із самого початку в загальному, синтетичному виді можлива і навіть більш потрібна, ніж окремі приватні, розрізнені знання, але це ні в якому випадку не має бути голою абстракцією, а конкретним, наочним прикладом. Так, очевидно, що людина, що відразу сіла за рояль і спробувала знайти гармонію звуків в усьому їх багатому різноманітті за допомогою душі і пальців, навчиться грати швидше, ніж людина, що вивчає музику по окремих нотах, написаних на папері. Так само і з іноземною мовою: людина, занурена в іншомовне мовлення і сприймаюча його в синтетичному виді, освоїть це мовлення швидше, ніж людина, що будує висловлювання згідно з окремими правилами. Але це “загальне”, “синтетичне” завжди має бути конкретне і предметне, але ніяк не абстрактне.

Ми називаємо нашу систему навчання психотерапевтичною тому, що в ході навчання іншомовного мовлення людям надається психологічна допомога і усуваються проблеми психічного характеру (при цьому у них нерідко поліпшується не тільки психічне, але і фізичне самопочуття). Більш того, у психіці, що звільнилася від ускладнень, легко запускаються механізми навчання, а групова форма навчання сприяє “благотворній дії однієї людини на іншу” [2, с. 23]. Але сама, мабуть, головна причина, чому ми вважаємо застосування психотерапії в навчанні іншомовного мовлення не просто виправданим, але навіть необхідним, полягає в тому, що саме мовлення належить психіці людини, є її психічною властивістю і функцією, а отже, вплив на психіку за допомогою психотерапевтичних засобів виявляється для розвитку і формування іншомовного мовлення ефективним і дієвим.

Під психологічною ж корекцією, будучи солідарними з Б.Д. Карвасарським, ми розуміємо “направлену психологічну дію на певні психологічні структури з метою забезпечення повноцінного розвитку і функціонування...” [3, с. 412]. В ході навчання іншомовного мовлення ми спеціальними психологічними прийомами і технікою досягаємо виправлення, якщо таке необхідне, і розвитку всіх психічних процесів, властивостей і станів особи, які, у свою чергу, допомагають формуванню такого психічного процесу, як мовлення. Таким чином, нашу систему навчання з повним правом можна назвати і психокорегувальною.

Такий підхід не тільки дозволяє інтенсифікувати процес навчання. Він виявляється особливо виправданим у випадку з людьми, яких важко навчати. Пропонований нами метод надає не просто короткостроковий, доступний і надзвичайно ефективний шлях пізнання, але також є цікавим, захоплюючим і корисним, навіть для найталановитіших людей, дійством з погляду міри свободи оволодіння іноземним мовленням і розвитку особи в цілому. Для людей же дорослих, що в собі сумніваються, “нездібних до мов” і тих, яких важко навчити, цей метод є, мабуть, найбільш доцільним і плідним.

Варто відзначити, що групова психотерапія і психокорекція у формі психологічних тренінгів як методологічна база навчання іноземним мовам, за нашими даними, була застосована вперше, причому, не тільки в нашій країні, але і в світі. Причому використовувався інтеграційний варіант психотерапії, що проповідує “концептуальний синтез” її різних напрямів [3, с. 392]. До цього єдиним психотерапевтичним методом в навчанні можна було б назвати сугестопедію (педагогіку з чинниками навчання) Г. Лозанова, хоча сам Г. Лозанов вважав за краще термін “психотерапія” не використовувати.

Зробивши акцент на сугестуючому початку, Г. Лозанов не використовував інших, зокрема, тренінгових можливостей психотерапії, здатних дієво впливати на структури психіки людини, цілеспрямовано коригуючи і розвиваючи їх. Тому в сугестопедії стало прийнятним говорити лише про “психотерапевтичний” і “психогігієнічний” ефект, але не про психотерапію як таку. Ось, наприклад, як визначив метод Г. Лозанова І.З. Вельвовський: “Болгарський метод сугестопедії як метод психогігієнопедії – внесок в психогігієну розумової праці і педагогіку” [5, с. 92]. Термін “психогігієнічний ефект” закріпився з тих пір і в арсеналі деяких вітчизняних методик, які стали використовувати ряд лозановських принципів.

Нове ж в роботі автора полягає в тому, що наш курс навчання використовує весь спектр можливостей, що надаються сучасною психотерапією. Він повністю покладений на психотерапевтичну основу, а не тільки на сугестологічну її частину. Крім того, він також застосовує багатий арсенал засобів психокорекції, оскільки покладений і на психокорекційну основу. Від першої до останньої мигі, звуку, зітхання і жесту, протягом майже двох місяців люди навчаються іноземним мовам за допомогою інтеграційного психологічного тренінгу, який, впливаючи на всі психічні структури і процеси людини, задіяні у формуванні мовлення, коригує і розвиває їх для того, щоб прискорити і полегшити людині оволодіння іноземним мовленням. Цей тренінг використовується не як

допоміжний елемент, а буквально вплетений в лінгвістичну канву, дуже міцно і нерозривно спаяний з нею, тобто, образно виражаючись, лінгвістика, психологія і навіть медицина в даному випадку утворюють єдиний організм.

У наш час термін “тренінг” став достатньо популярний, проте трактується він надзвичайно вільно і, в той же час, найчастіше дуже вузько і утилітарно. Під ним мають на увазі і навчання, і виховання, і просто комплекси тих або інших вправ, тренування певних навичок і умінь, тобто суму самих різних прийомів, форм, способів і засобів, вживаних в психологічній і педагогічній практиці. Поняття тренінгу використовується і для позначення широкого кола багатоліких методик, що базуються на різних теоретичних принципах. Так, наприклад, поширене визначення тренінгу як одного з активних методів навчання, що розуміється відносно примітивно – як конгломерат дискусійних, ролевих імітаційних ігор, що занурюють людей в активну контрольовану взаємодію [6, с. 8]. Іноді під словом тренінг розуміється також тільки тренінг соціально-психологічний – область практичної психології, орієнтованої на групову психологічну роботу з метою розвитку компетентності в спілкуванні. Це відбувається, очевидно, тому, що в межах своєї назви соціально-психологічний тренінг охоплює цілу гамму окремих групових тренінгів з схожою метою. Так, зокрема, до нього можна віднести: тренінг спілкування, направлений на здобуття знань, умінь і навичок, на корекцію і формування установок, необхідних для успішного спілкування; перцептивний тренінг, направлений на розвиток здатності адекватного пізнання себе і інших в спілкуванні; тренінг сензитивності, направлений на розвиток здатності “передбачати” думки і відчуття іншої людини, сприймати і розуміти цю людину і, тому, прогнозувати її поведінку; тренінг умінь, направлений на створення професійних та інших навичок і ряд інших. Проте всі ці тренінги самобутні і завдання їх, хоч і схожі, але, як можна відмітити, все ж таки відрізняються. Деякі варіанти соціально-психологічного тренінгу одержали хорошу розробку у вітчизняній практиці.

Мабуть, одне з кращих узагальнених визначень соціально-психологічного тренінгу ми зустрічаємо у Л.А. Петровської [7], яка розглядає його як “засіб дії, направлений на розвиток знань, соціальних установок, умінь і досвіду у сфері міжособистісного спілкування”, “засіб психологічної дії”, “засіб розвитку компетентності в спілкуванні”. Ми частково приймаємо визначення тренінгу як способу активного навчання, проте вважаємо це лише однією гранню поняття, так само як соціально-психологічний тренінг, у всіх його різновидах, є тільки однією з його форм і не вичерпує всієї

повноти тренінгових можливостей. Ми особливо підкреслюємо, що в нашому розумінні, тренінг – це, перш за все, вид психотерапії і психологічної корекції. Саме таке, що відповідає нашим переконанням і поглядам, визначення ми знаходимо і в словнику під редакцією Б.Д. Карвасарського. “Тренінг – це сукупність психотерапевтичних, психокорегувальних і повчальних методів, спрямованих на розвиток навичок самопізнання і саморегуляції, спілкування і міжперсональної взаємодії, комунікативних і професійних умінь” [3, с. 645], а в нашому випадку додамо спільно з цим і на оволодіння людиною іншомовним мовленням.

Ми не згодні з думкою Ю.М. Ємельянова, який вважає, що термін “тренінг” не повинен використовуватися для позначення методів навчання, а застосовний лише “для позначення методів розвитку здібностей до навчання або оволодіння будь-яким складним видом діяльності, зокрема, спілкуванням” [8, с. 89]. Ми твердо переконані, що психологічний тренінг, органічно вплетений в канву навчання, що становить його основу і створює з навчанням єдиний нерозривний механізм, може розглядатися як метод навчання, за допомогою якого відбувається не тільки розвиток здібностей, але і самонавчання, бо саме в ньому здібності і розвиваються. Так в ході навчання іншомовного мовлення за допомогою групового психологічного тренінгу в людей не тільки розвиваються здібності до іноземних мов, поліпшується сприйняття і пам’ять, але вони опановують іншомовним мовленням, навчаються іноземною. Вони не тільки розвивають в собі здібності до спілкування, але навчаються йому іноземною мовою, осягаючи всі стратегії спілкування.

Можна прийняти точку зору І.В. Вачкова, що тренінг – це не тільки спосіб розвитку здібностей, але і спосіб розвитку різноманітних психічних структур і особи в цілому [9, с. 16], додавши при цьому, що під психічною структурою ми, в першу чергу, розуміємо мовлення і всі ті структури, які сприяють його розвитку, а також, що тренінг може служити методологічною основою навчання.

У наш тренінг, разом з психодрамою і рольовим тренінгом, увійшли прийомі і процедури інших тренінгів: тренінгу спілкування (направленого на придбання знань, умінь і навичок, на корекцію і формування установок, необхідних для успішного спілкування); тренінгу сензитивності (направленого на розвиток здатності “передбачати” думки і відчуття іншої людини, сприймати і розуміти цю людину і, отже, прогнозувати її поведінку); тренінгу перцептивного (направленого на розвиток здатності адекватного пізнання себе і інших в спілкуванні); тренінгу асертивності (направленого на підвищення відчуття упевненості в собі); тренінгу умінь (направле-

ного на створення професійних і інших навичок); Т-груп (короткочасних і неструктурованих тренінгових груп по розвитку соціально-психологічної компетентності їх учасників; ці групи “сходять” до психологічної практики К. Левіна [10]); груп зустрічей (орієнтованих на надання психологічного сприяння внутрішньому зростанню особи; основоположником таких груп вважається К. Роджерс [11]); гештальттерапії (створеної Ф. Перлзом, який вважав, що будь-який аспект поведінки людини є проявом його цілісного буття – “гештальта”; головною проблемою на шляху особового зростання Ф. Перлз вважав незавершений “гештальт” – невідреаговану проблему [12]); тренінгу креативності (розвитку творчих здібностей особи); тілесно-орієнтованої психотерапії (направленої на усвідомлення людиною своїх тілесних відчуттів і станів, а також того, як потреби, бажання і відчуття в них виявляються; засновник цього методу В. Райх [13], проте не менш відомий його учень А. Лоуен [14]); музикотерапії (що використовує музику як психотерапевтичний засіб; їй надавали величезне значення С.С. Корсаков і В.М. Бехтерев [15]); арт-терапії (терапії мистецтвом; термін був введений в 30-і рр. американським лікарем А. Хіллом [16]); хорео-терапії (терапії танцем; у її розвиток внесли свій внесок В. Райх [13], К. Юнг [17], Г.С. Салліван [18]); психосинтезу (тренінгу, направлено на процес гармонізації психічного життя людини; засновник “психосинтезу” Р. Ассаджолі [19]) і деяких інших.

Усі ці прийоми і процедури увійшли в наш Інтеграційний лінгвопсихологічний тренінг (ІЛПТ), природно, теж в зміненому і пристосованому для навчання іноземним мовам вигляді. Сюди ж автором були введені і окремі тренінги: тренінги по дії на пізнавальні процеси (відчуття і сприйняття, увага і пам’ять, уява і мислення); тренінги по дії на емоції і відчуття, як основу когнітивних процесів, що сприяють формуванню і розвитку мови; тренінги психофізіологічні – “психогімнастика” (для гармонізації психосенсорики і психомоторики, виробітку психомоторних і психосенсорних зв’язків); а також тренінги, власне, мовленнєві і мовні – лінгвістичні або, точніше, психолінгвістичні; оскільки спираються на психологічні закони мови і мовлення і органічно входять до складу тренінгів психологічних.

Необхідно підкреслити, що іноземна мова була основою будь-якого вживаного в ІЛПТ тренінгу: тренінг проводився іноземною мовою і одночасно використовувався для розвитку іншомовного мовлення. Точніше буде сказати, що вся вказана техніка працює в нашій тренінговій системі не ізольовано, а спільно; вони взаємообумовлені і взаємозв’язані одна з одною, інкорпоровані одні в інші й

складають єдине “новоутворення”, направлене на навчання іншомовного мовлення.

Якщо такий підхід і є еклектичним, то в найсучаснішому, позитивнішому сенсі цього слова, коли з безлічі теорій і методів вибираються найбільш цінні й продуктивні способи рішення поставлених задач, творчо видозмінюються і інтегруються в єдиний ефективний комплекс. Таким чином, наш метод є різновидом інтеграційної психотерапії і психологічної корекції, що активно розвивається у всьому світі в останні десятиліття. “Інтеграційна психотерапія, на відміну від еклектичної психотерапії, що використовує поєднання прийомів різних психотерапевтичних напрямів, припускає перш за все концептуальний синтез різних теоретичних систем психотерапії. В той же час еклектичний підхід є одним з елементів інтеграційної психотерапії, що об’єднує конкретні лікувальні методи з різнорідних джерел” [16, с. 160].

Ще раз підкреслимо, що ми використовували лише психотерапевтичні і психокорегувальні основи тренінгів, оскільки всі, без виключення, відомі техніки були перероблені нами для мовних і мовленнєвих цілей, а також створені абсолютно оригінальні, не знайомі раніше, прийоми і процедури. У такій формі система наших тренінгів набула абсолютно інший, якісно новий зміст. Всі складові частини системи направлені на розробку не однієї проблеми, а одночасно декількох, а всі разом вони служать загальній меті – оволодінню людиною іншомовним мовленням. Ця комплексна, концептуально-синтетична система тренінгів настільки ж складна за своєю структурою, наскільки складне саме явище мовлення і людини, що його пізнає. Кожною окремою гранню система співвідноситься з тими аспектами мовного феномена (мовним, психічним, психофізіологічним, поведінковим, діяльнісним), які необхідно формувати і розвивати. Дію цієї системи можна порівняти з роботою оркестру, де кожна скрипка, кожна флейта, кожна віолончель виконує свою партію, але всі разом і в унісон вони грають одну чудову поліфонічну мелодію, що благотворно впливає на відчуття і думки людини, її психологічний стан і загальний розвиток, а разом – і на розвиток іншомовного мовлення. (Відволікаючись від порівняння, хочеться нагадати, що, чудово усвідомлюючи цілющу і розвиваючу роль музики, однією з методологічних основ нашого тренінгу ми зробили музикотерапію).

У такому вигляді, наш тренінг набув абсолютно нового сенсу, отримавши як би інше “звучання”, і став справді інтеграційним та інноваційним. Він опинився дуже природно і органічно вплетеним в систему навчання іншомовного мовлення і склав не просто його

головну частину, а саме базис, основу навчання. Якщо ігрові методи лише вводять гру як елемент навчання, як свого роду ігрові краплі в навчальний процес, і ігри самі по собі, як правило, не мають між собою глибинного функціонального зв'язку і не складають єдиного концептуального комплексу, то наш тренінговий метод повністю покладений на психотерапевтичну і коректувальну основу. Він є цілісною системою цілеспрямованої, взаємообумовленої і взаємодоповнюючої техніки, вправ і процедур (куди включені і спеціальні ігри), що охоплює всі мовні, комунікативні, когнітивні, психодинамічні, поведінкові і діяльнісні сторони мовного процесу.

У нашій роботі поняття “психодинамічний” сполучає в собі всі три вищезначених аспекти і пронизує всі грані мовного явища і, відповідно, навчальної системи, направленої на їх розвиток і формування [20-21]. Таким чином, запропонована нами система навчання прагне до того, щоб бути якомога більш всеосяжною і, беручи до уваги її комплексну суть і цілі навчання, ми і дали їй назву “Інтеграційний лінгвопсихологічний тренінг”, скорочено ІЛПТ.

Якщо стисло узагальнити суть системи, то можна сказати, що, в першу чергу, мова необхідна людині для вираження своїх думок і відчуттів, для спілкування. Тому навчання іншомовному мовленню і відбувається у формі спілкування, для чого використовуються спеціальні соціально-психологічні тренінги, зокрема, рольовий тренінг, перцептивний тренінг, тренінг сензитивності, тренінг умінь та інші. У цих тренінгах на базі іноземної мови люди в ході спільної діяльності вчаться встановлювати і розвивати міжособистісні контакти, осягати стратегії взаємсприйняття, взаєморозуміння і взаємодії. Окрім цього, вони творчо і інтелектуально розвиваються, що сприяє їх особовому зростанню. Змінивши форму свого мислення і сприйняття того, що оточує, люди долають внутрішні і міжособові конфлікти. Оскільки не секрет, що особисте бачення світу – це ще не сам світ, і для того, щоб зробити його хоч трохи прекраснішим, потрібно перебудуватися самому: адже всі проблеми, які людина має в спілкуванні з цим світом і іншими людьми закладені, перш за все, в ній самій. Разом з тим, в комплексі, людина навчається іншомовному мовленню, успішному засвоєнню якого сприяє саморозвиток і особове зростання людини. В процесі комунікативних тренінгів і за допомогою особливої психодинамічної техніки, що увійшла до них, регулюються і коректуються психічні властивості і стани особи (характер і здібності людини, її потреби і мотиви, цілі і інтереси, відчуття і емоції, знання і свідомість), що управляють діями і вчинками, тобто поведінкою і діяльністю (у тому

числі і мовними) людей – все це, звичайно ж, відбувається на основі іноземної мови і для збагнення іноземної мови.

Надзвичайно важливим представляється нам і той факт, що, не дивлячись на групову форму навчання, підхід до кожної людини в нашій групі суто особистий. Цьому сприяє продумана система психологічних тестів, за наслідками яких стає ясно, які психічні процеси і властивості особи необхідно розвивати і коректувати для найбільш успішного засвоєння людиною іншомовного мовлення, і, відповідно цьому, розробляються особистісно орієнтовані, тобто направлені на кожну конкретну людину і групу в цілому програми тренінгів.

Створюючи нашу систему навчання, ми також виходили з того факту, що становлення, формування і розвиток іншомовного мовлення у дорослої людини, хоч і відрізняється від мовного розвитку дитини, але багато в чому відбувається за тими ж законами. Ми дотримуємося тієї гіпотези (і доводимо її практикою), що розвиток психічних функцій (а разом з ними і зокрема мовлення), а також властивостей особи пов'язане як з природженими завдатками, так і із зовнішніми чинниками (взаємодією людини з середовищем, дією на нього за допомогою особливих технологій), але не закінчується із завершенням вікових змін, а може, за сприятливих умов, продовжуватися все життя. Саме це завдання ми і вирішуємо через Інтеграційний лінгвопсихологічний тренінг, утворивши в групі невелику модель суспільства, в якій створені всі умови для усебічного вдосконалення і розвитку особи, а, отже, для отримання людиною іншомовного мовлення.

На перший погляд може здатися, що людині цілком досить освоїти структуру і систему мови, або знаковий код, щоб вільно використовувати його для спілкування. Насправді ж, відірвана від всіх інших функцій мовлення, тобто від самої людини, мовна система так і залишається мертвою і статичною до тих пір, поки не наблизиться до живої людської психіки і діяльності (у широкому розумінні цього терміну) і не перетвориться на їх органічну складову. Тому навчання іншомовного мовлення дорослої людини ми і пропонуємо починати не з окремо взятої знакової, мовної сторони цього явища, хоча за логікою речей, здавалося б, саме це людині і потрібно: адже, теоретично, знаючи пристрій мови, можна створювати необмежену кількість мовних висловів. Але в тому і справа, що знання ці так і залишаться тоді лише теоретичними, абстрагованими від “людського чинника”, штучним кодом, мало дієздатною системою, яку потрібно саме зачувати і будувати, але яка не народжується сама “на кінчику язика” як рідна мова і не є живою і гнучкою. Тому в навчанні ми об'єднуємо мовну (знакову)

сторону мовлення і мовлення як особливу психічну функцію і вид активності людини (а не роз'єднуємо їх, як це звичайно прийнято), тренуючи і розвиваючи їх разом за допомогою спеціальних психологічних і психолінгвістичних прийомів, і тим самим, допомагаємо людині легко і органічно оволодіти іншомовним мовленням.

Висновки. Саме таке принципове, взаємопроникаюче і взаємоповнююче поєднання психотерапії і психокорекції у вигляді психологічного тренінгу з навчанням здатне ефективно формувати, розвивати і шліфувати всі грані мовного процесу при збагненні дорослими людьми іншомовного мовлення. Розроблений нами інтегративний лінгвопсихологічний тренінг, що є різновидом групової психотерапії і психокорекції і що представляє, по нашій системі, методологічну основу навчання покликаний служити саме цим цілям. Він є нероздільним сплавом техніки і процедур, що дозволяють дорослим людям вільно і невимушено говорити на іноземній мові, розуміти один одного, читати, писати і навіть думати на ній. І все це відбувається в дуже нетривалі терміни – менш, ніж за два місяці, в захоплюючій і необтяжливій для учнів формі, оскільки Інтеграційний тренінг дозволяє максимально інтенсифікувати процес навчання, зробити його оптимально економічним з погляду сил, що витрачаються людиною, що навчається, і часу, бо пропонує найкоротші і найефективніші шляхи до досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел

1. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Рада Михайловна Грановская. – СПб., 1997. – 608 с.
2. Лозанов Г. Ускоренное обучение и возможности человека / Георги Лозанов // Перспективы. Вопросы образования. UNESCO. – Париж; М., 1982. – № 1/2. – С. 89–95.
3. Психотерапевтическая энциклопедия / [ред. Б.Д. Карвасарского]. – СПб.: Питер Ком, 1998. – 752 с.
4. Лозанов Г. Суггестопедия при обучении иностранным языкам / Георги Лозанов // Методы интенсивного обучения иностранным языкам : сб. науч. тр. – М., 1973. – С. 9–17.
5. Вельвовский И. З. Болгарский метод суггестопедии как метод психогигиенопедии – вклад в психогигиену умственного труда и педагогику / И. З. Вельвовский // Проблемы суггестологии. Problems of Suggestology: материалы I Междунар. симпозиума по проблемам суггестологии в НР Болгарии, 1971. – София, 1973. – С. 92–99.
6. Кавтарадзе Д. Н. Обучение и игра. Введение в активные методы обучения / Дмитрий Николаевич Кавтарадзе. – М. : Флинта, 1998. – 192 с.

7. Петровская Л. А. Теоретические и методические вопросы социально-психологического тренинга / Лариса Андреевна Петровская. – М., 1982. – 168 с.
8. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Юрий Николаевич Емельянов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 166 с.
9. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники / Игорь Викторович Вачков. – М. : Ось-89, 1999. – 176 с.
10. Lewin K. A Dynamic Theory of Personality / K. Lewin. – New York : McGraw Hill, 1935. – 286 с.
11. Роджерс К. Р. Становление личности. Взгляд на психотерапию / Карл Р. Роджерс. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2001. – 416 с.
12. Перлз Ф. Опыты психологии самопознания (практикум по гештальттерапии) / Фредерик Перлз. – М. : Гиль-Эстель, 1993. – 240 с.
13. Reich W. Character analysis / W. Reich. – New York : Farrar, Straus & Giroux, 1970. – 516 с.
14. Лоуэн А. Психология тела (телесно ориентированный биоэнергетический анализ) / Александр Лоуэн. – М., 1997. – 200 с.
15. Бехтерев В. М. Внушение и его роль в общественной жизни / Владимир Михайлович Бехтерев. – СПб. : Питер, 2001. – 256 с.
16. Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Б. Д. Карвасарского. – СПб. : Питер, 1998. – 752 с.
17. Юнг К. Г. Аналитическая психология / Карл Густав Юнг. – СПб. : Палантур, 1994. – 137 с.
18. Sullivan H. S. Conceptions of Modern Psychiatry / H. S Sullivan. – New York; London : W. W. Norton & Co., 1966. – 296 p.
19. Ассаджолли Р. Психосинтез (теория и практика) / Роберто Ассаджолли. – М. : REFL-book, 1994. – 314 с.
20. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості : навч. посіб. / Олександр Федорович Бондаренко. – Х. : Фоліо, 1996. – 237 с.
21. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції: навч. посіб. / Тамара Семенівна Яценко. – К.: Либідь, 1996. – 246 с.

An author lights up the new methods of teaching. The psychological training as methodological base of teaching to the foreign languages is examined. The role of training is marked in teaching to the foreign languages.

Keywords: teaching methods, training, methodological base, foreign language.

Отримано: 23.02.2011